

Recension

Forskningsprocessen

Olsson, H. & Sörensen, S. (2021). *Forskningsprocessen* (Upplaga 4). Stockholm: Liber. ISBN 978-91-47-14031-2. 327 sidor.

Bokens innehåll

Boken *Forskningsprocessen* vänder sig i första hand till studenter inom hälso- och sjukvård, men är också lämplig för studenter inom beteende- och samhällsvetenskapliga ämnen. Den består av elva kapitel som beskriver de kvalitativa och kvantitativa metoderna, statistik, resultatutvärdering och redovisning av forskningsresultaten. Texten kompletteras med bilder och tabeller, och ett flertal exempel som förmedlar budskapet på ett konkret och tydligt sätt.

Förtjänster och brister

Forskningsprocessen är en utmärkt start för uppsatsskrivande studenter och kan användas som en inkörsport till vad forskning innebär och som en resurs att ta till i de olika faserna i en vetenskaplig studie. Jag gillar den övergripande synen på området, till exempel att orden rubrik, hypotes och metod inte bara förklaras utan också att deras språkliga ursprung redovisas. Checklistan för en artikel eller uppsats under rubrikerna titel, sammanfattning, inledning, metod, resultat och diskussion, utgör en användbar mall både inför och under en studie. Bedömningsmallarna för kvantitativa och kvalitativa metoder och för litteratursammanställning är också mycket användbara i det praktiska arbetet.

Värdefulla tips i de olika faserna i en studie redovisas på ett mycket konkret och upplysande sätt. Ett exempel är hur syftet ska vara formulerat i kvalitativa respektive kvantitativa studier och avslutas med kärnmeningen "Om inget entydigt syfte har formulerats är artikeln oftast inte läsvärd". Skillnaden mellan kvalitativ och kvantitativ forskning beskrivs som att kvalitativ inriktning pekar på det unika i situationer och händelser och bygger på individuell tolkning eller bearbetning av resultat, medan forskning med kvantitativ inriktning visar generella samband och skillnader där den statistiska analysen är en grundpelare. Kort uttryckt, den kvantitativa metoden redovisas i siffror, den kvalitativa metoden i ord. Alltför ofta används i formulär öppna frågor som sedan inte bearbetas, varför dessa frågor lika gärna kan uteslutas. Diagram ger en snabb och tydlig bild som är enkel men ändå komplett, medan tabeller är bättre för exakta värden. I valet mellan diagram och tabell listas ett antal punkter att ta ställning till. För att kausala slutsatser ska kunna dras från icke-experimentella studier redovisas tre villkor som måste vara uppfyllda.

Intressanta fakta presenteras på några ställen. Totalt produceras, enligt SCB 2010, mer än 1,4 miljoner artiklar per år, men att endast 10-15 procent beräknas ha bestående vetenskapligt värde. Enligt samma källa produceras vetenskapliga artiklar framför allt för kommunikation med andra forskare, vilket utgör ungefär 95 procent av produktionen, cirka 80 procent produceras i karriärsyfte och ungefär 75 procent för egen prestige. Intressant att notera är

också att ansedda tidskrifter har en mycket hög refuseringsgrad. Som exempel nämns tidskrifterna *Science* och *Nature* med en refuseringsgrad på 95 procent eller mer. Svarsfrekvensen på frågeformulär som skickas ut har en svarsfrekvens på cirka 60 procent och kan höjas till omkring 90 procent med 2-3 påminnelser inom tio dagar. Viktigt att notera är dock att den som svarar upplever undersökningen som viktig och välmotiverad. I annat fall stannar svarsfrekvensen på 50-60 procent, vilket innebär stora problem med att generalisera resultaten.

Ett utmärkt inslag i boken är avsnittet *Vetenskaplig handledning*, ett tema som vanligtvis inte förekommer i metodböcker, men utgör ett viktigt moment i relationen mellan handledare och student. Genom handledning ska den studerande få tillfälle att vidga sina kunskaper i både teori och metod, lära sig ett konstruktivt kritiskt tänkande och utveckla ett självständigt arbetssätt. Det som utmärker handledning som en pedagogisk aktivitet är närheten, omsorgen och det personliga engagemanget, och det är handledarens uppgift att upprätta en tillitsfull relation. Detta kan förverkligas genom att handledaren och studenten går igenom de punkter som redovisas under rubriken "Förväntningar som den studerande respektive handledaren har på varandra". Ett annat hjälpmedel är ett formulär för dialog om handledningen, som kan fyllas i omedelbart efter handledningstillfället av både handledaren och studenten, som därefter byter formulären med varandra som ett underlag för en dialog. När det kommer till hur uppsatsen ska skrivas bör man reflektera över hur stort inflytande handledaren ska ha på studentens text när den ändå ska räknas som studentens egen.

Några redaktionella noteringar. Användningen av t.ex. (text, följd av) m.fl. eller etc. är inte helt klar i alla meningar. I meningen "Antalet födda barn är ett, två, tre etc." framgår tydligt att etc. innebär fyra, fem och så vidare. Lika klart är att etc. i meningen "Om rökare tillfrågas hur många cigaretter de röker per dag och svaren är 5, 10, 15, 20, 25 etc..." betyder etc. 30, 35 och så vidare. I meningen "Prediktiv validitet är ett mätinstruments förmåga att förutsäga t.ex. beteenden, framtida hälsa och mortalitet etc." framgår det inte självklart vad etc. innebär. Det räcker gott att använda "t.ex." och utesluta "etc.". Vad "m.m." innebär i meningen "...exempelvis kan yrken, leksaker, färger m.m. anses ha kvinnligt eller manligt genus..." är inte heller uppenbart och kan därför strykas. Den språkligt korrekta hanteringen av "...dels..., dels..." tillämpas i hela boken med ett undantag för "dels...och dels...". Boken innehåller många blåmarkerade rutor, som på ett förtjänstfullt sätt tydliggör budskapet, ibland markerade med bildtext, ibland inte. Logiken i detta är dock inte klar för mig.

Slutsats

Forskningsprocessen är en inspirerande bok, som ger en bred översikt över ämnet och många praktiska och konkreta tips på de olika faserna i forskningsprocessen. Jag vill särskilt framhålla vikten av en bra relation mellan handledaren och studenten i syfte att ge de bästa förutsättningarna för ett stimulerande och lärorikt uppsatsarbete.

Erwin Apitzsch

